1.4.3. İctihadın Gerekliliği

İctihad, her zaman ve her yerde dinin hayat ile bağlantısını kuran, dinin pratiğe yansımasını sağlayan faaliyettir. İctihad dini bir görevdir ve ilke olarak farz-ı kifayedir. Bu durum aynı zamanda bu alandaki boşluğun doldurulması için müctehidlerin yetiştirilmesinin ümmet üzerinde de farz-ı kifâye derecesinde bir görev olduğunu da göstermektedir.

İctihad bilimsel bir faaliyet olduğu için ehline bu kapı her zaman açık olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v) ictihadı teşvik amaçlı usulüne uygun yapılan ictihadlarda müctehidlerin isabet hâlinde iki, hata durumunda bir ecir alacaklarını[8] beyan eder.

Bunlar içtihada verilen önemin göstergesidir. Çünkü İslam dininin hayata intibakını sağlayan ve fıkha dinamizm kazandıran yol, budur.

Bu konuya Sevgili Peygamberimizin hayatından bir örnek verecek olursak;

Hz. Peygamber (s.a.v.) **Muâz b. Cebel**'i Yemen halkına dinî hükümleri öğretmek ve yargı görevini ifa etmek üzere gönderirken sorar:

PANO HAZIRLAYALIM

Sınıfınızda ictihad ve ilgili olduğu kavramlar hakkında bir pano hazırlayınız.

8 Bk. Buhârî, İ'tisâm, 20, 21; Müslim, Akdiye, 15; Ebû Dâvûd, Akdiye, 2.

- Ne ile hükmedeceksin?

Muâz: Allah'ın kitabı ile.

- Ya onda açık bir hüküm bulamaz isen?

Muâz: Rasûlünün sünneti ile.

- Onda da bulamaz isen?

Muâz: İctihad ederim, meseleyi çözümsüz bırakmam.

Bu cevaplar üzerine **Hz. Peygamber:** *"Rasûlünün elçisini muvaffak kılan Allah'a hamdolsun"* der.[9]

Bu diyalog, bütün zamanlar ve makanlarda içtihadın gerekli olduğuna ve onun işlevine işaret etmesi açısından son derece önemlidir.

TARTIŞALIM

Rasûlüllah (s.a.v.), bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ.

"Hâkim (Müctehid) ictihadıyla hüküm verir ve isabet ederse kendisine iki ecir, ancak hata ederse bir ecir vardır." (Buhârî, İ'tisâm, 13, 21; Müslim, Akdıye, 15; Ebû Dâvud, Akdıye, 11; Tirmizi, Ahkâm, 3)

Bir müctehid niçin hatalı hüküm verirse sevap kazanmaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Değişen zamanın ve farklılaşan coğrafyanın ihtiyaçlarına uygun çözüm üretmede böylece fıkhın gelişmesinde ictihat güçlü bir faktör olmuştur.

İctihadın gerekli olduğunu başta Peygamberimiz olmak üzere sahabe ve sonraki dönemlerdeki ictihad faaliyetlerine bakarak da anlamak mümkündür.

Namaza nasıl çağrılacağı konusunda sahabe ile yaptığı istişareden sonra ezanın meşruiyeti yönünde karar vermesi;[10]

Evladın, ölen babası adına hacc yapabileceği;[11]

Ramazanda eşini öpenin orucunun bozulmayacağı[12]

Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ictihadlarına örnek olarak zikredilmiştir.

Sahabe ictihadlarından da birçok örnek zikredilebilir. Mesela *Hz. Ömer* ferdi olarak kılınan teravih namazlarının ortaya çıkardığı dağınık görüntüyü ortadan kaldırmak amacıyla cemaatle kılınmasına hükmetmiştir.[13]

Hz. Ömer (r.a.) zamanında ictihadla teravih namazının camaatle kılınmasına karar verilmiştir.

Hz. Ömer'in aynı anda üç boşamayı sahabe fakihleriyle istişareden sonra üç talak sayması bir başka örnektir.[14]

Tabiînden birçok müçtehidin içtihadı kaynaklarımızda yer almaktadır. Mesela kadılık görevinde bulunan ve Hz. Ali'yi gördüğü, İbn Mes'ûd'dan hadis rivayet ettiği belirtilen dolayısıyla tâbiûndan olan *İbn Şübrüme*'nin içtihadlarından iki örnek:

9 Bk. Ebû Dâvûd, Akdiye, 11; Tirmizî, Ahkâm, 3.
10 Bk. Buhârî, Ezân, 1; Müslim, Salât, 1.
11 Bk . Tirmizî, Hac, 87; Müslim, Hac, 408; İbn Mâce , Menâsik, 10; Ebu Davud, Menâsik, 26.
12 Ebu Davud, Savm, 33.
13 Hayrettin Karaman, İslam Hukuk Tarihi, s. 117.
14 Hayrettin Karaman, İslam Hukuk Tarihi, s. 117.

TARTIŞALIM

İctihad kapısının kapandığını kabul edenlerin gerekçeleri sizce neler olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

NOT EDELİM

Tabiîn müctehidlerinden bazıları şunlardır:
- Said b. el-Müseyyeb (Medine)
- Ata b. Ebi Rebah (Mekke)
- İbrahim en-Nehai (Kûfe)

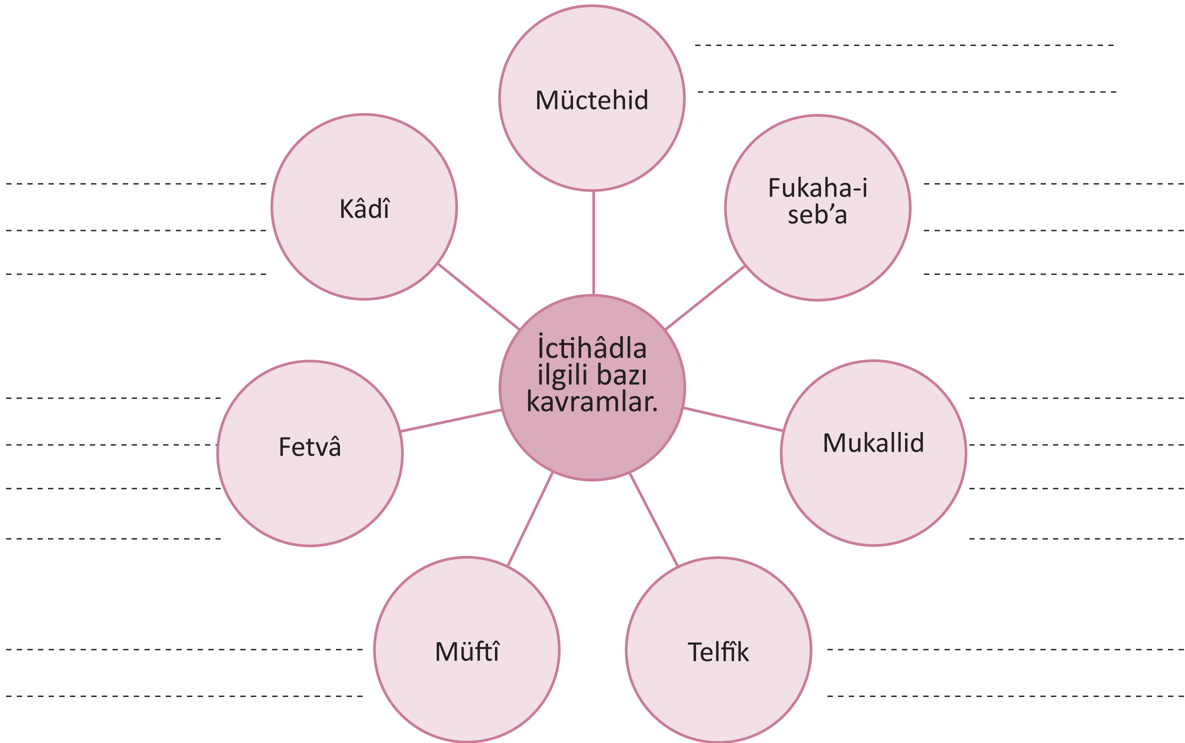
Karısının nafakasını karşılayamayacak kadar fakir olan bir kimsenin evliliğine mahkeme kararı ile son verilemez.

İslam ülkesine izinle giren bir gayri müslimi öldüren Müslüman'a kısas uygulanır.[15]

Günümüz dünyasında birçok yeni mesele ortaya çıkmıştır. Bunlar Müslümanları da ilgilendirmektedir. Bunların dini hükmünü bilmek için ictihada ihtiyaç vardır. Mesela genetik bilimindeki gelişmeler, gıdalarla ilgili yeni uygulamalar, tıp ve sağlık konularındaki organ nakli gibi yeni uygulamalar, ilaç sanayiindeki helal gıda ve sağlık problemleri, sürekli güncellenen ticaret ve ekonomik meseleler, bankacılık, bireysel emeklilik, sigorta gibi konular yeni tartışmalar örnek olarak zikredilebilir.

TAMAMLAYALIM

Aşağıdaki kavramların anlamlarını bulup kısaca yazınız.

15 Özen, Şükrü, "İbn Şübrüme", TDV İslam Ansiklopedisi, C 20, s.380.